

Мукасеєва М. О. Національно-патріотичне виховання молодших школярів засобами малих фольклорних жанрів. *Специфіка фахової підготовки майбутніх учителів на засадах компетентнісного підходу : досвід, реалії, перспективи* : збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (29 листопада 2022 року) / за заг. ред. І. Голубовської. Житомир, 2023. С. 97–100.

М. О. Мукасеєва,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Голубовська І. В.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Національно-патріотичне виховання молодших школярів засобами малих фольклорних жанрів

Фольклор як непересічне явище світової культури своїм походженням сягає сивої давнини. І науковці здавна спостерегли в усній народній творчості невичерпні можливості для виховання юних поколінь. Видатний український педагог Костянтин Ушинський справедливо вважав, що це є "кращий засіб привести дитину до живого джерела народної мови". У фольклорі він вбачав велике значення не лише з погляду дидактики, а ще більшою мірою – з виховного, бо кожний малий жанр творчості відображає життя народу в його історичному розвитку [3, с. 22].

Великий письменник Іван Франко також виявляв інтерес до усної поезії, зокрема до пісень та приказок. Каменяр присвятив багато часу вивченню фольклору; разом із своїм учнем, видатним етнографом та фольклористом Володимиром Гнатюком Франко науково обґрунтував класифікацію народної словесності, котра дотепер не втратила своєї актуальності.

Крім того, свій внесок у збирання й дослідження усної народної поезії зробили науковці Павло Житецький, Олександр Потебня, Дмитро Яворницький, композитор Микола Лисенко, письменники Михайло Старицький, Степан Васильченко, Леся Українка, Павло Грабовський, Михайло Коцюбинський, Борис Грінченко та багато інших.

Усна народна творчість має особливе значення для освітнього процесу. Так, доречне використання різних фольклорних жанрів активізує пізнавальну діяльність у дітей молодшого шкільного віку, бо ці твори відображають життя народу, його звичаї та традиції. У нашій статті ми розглянемо малі фольклорні жанри у площині можливості використання їх на заняттях із літературного читання для формування в учнів почуття патріотизму, гордості за свій народ.

Як відомо, прислів'я і приказки протягом століть акумулюють у собі глибоку мудрість українського народу, відображають його моральні чесноти,

зберігають звичаї, традиції, хліборобський досвід. Так, у популярному прислів'ї *"Без верби і калини немає України"* яскраво відбилися прадавні символи нашої Батьківщини. З давніх-давен саме верба та калина були символами народу. Калина завжди росла біля кожної сільської оселі і звеселяла її своєю красою. Цвіт калини символізував дівочу чистоту і цноту; вважалося, що "зламати" її може лише вибір самої дівчини. Гілочками калини прикрашали весільний коровай, оселю, з неї виготовляли ліки. Червоні м'ясисті кетяги також нагадували про пролиту кров на війні в боротьбі за незалежність.

Вербу часто називають Божим деревом із надзвичайною життєвою силою, бо має здатність розвиватися без коріння. За народнопоетичними уявленнями, це символ краси й смутку. У казках, піснях і легендах її персоніфікують, наділяючи людськими рисами. Верба говорить і плаче, а якщо її рубають, то з неї тече кров. Це тендітне дерево українці оспівували в піснях, возвеличували в малому фольклорному епосі; верба була дійовою особою народних казок [1, с. 17]. Водночас вивчення згаданих прадавніх символів може сприяти не тільки національно-патріотичному, а й екологічному вихованню молодших школярів, бо ці рослини, які донині прикрашають вулиці, парки та обійстя українців, потребують дбайливої турботи.

Згадаймо інше актуальне прислів'я: *"Нема на світі другої України, немає другого Дніпра"*. Повноводий Дніпро символізує могутність і незламність українських земель; на його високих берегах завжди панував дух свободи й незламності козацької держави. Краса й велич сакральної української річки заворожувала й надихала наших митців. Так, поетичний набуток геніального Кобзаря тісно пов'язаний з образом потужної річки – одвічним символом історичної долі українського народу. Славнозвісний Шевченків "Заповіт" та поховання поета на Чернечій горі великою мірою визначили й нині живу традицію шанування річки як української національної святині [1, с. 27].

Недаремно Ярославна, героїня геніального "Слова про Ігорів похід", в момент скрути звертається не тільки до вітру та сонця, а й до преславного Дніпра-Слаутича:

І каже: – Дужий і старий,

Широкий Дніпре, не малий! [5, с. 35].

Вважаємо актуальним і прислів'я *"Всюди добре, а вдома найліпше"*. Для будь-якої сучасної людини абсолютно природним є бажання подорожувати відвідувати нові місця, літати до інших країн світу. Однак зазвичай така гостина є нетривалою, і українці повертаються на ріднizinу. Вітчизняна література має багато прикладів того, як наші земляки, часто не з власної волі, опинившись у силу різних причин на чужині, в еміграції, важко переносили розлуку з рідною домівкою.

По-новому звучить це прислів'я в наш складний час, коли через дії агресорів багато наших співвітчизників опинилися за межами Батьківщини,

рятуючи життя членів своїх родин. З перемогою чекають додому й воїнів Збройних Сил України, відважних героїв та оборонців незалежної держави.

На нашу думку, вихованню національно-патріотичного духу в молодших школярів сприятимуть загадки про Україну, її державні символи тощо. Наприклад:

*Ми родились у долині,
У білесенькій хатині,
Коло вишень і калини.
За хатиною садок
І зелений моріжок,
Там багато є квіток.
Під горбом ставочок сяє,
Різна рибонька гуляє,
Качка з дітьми пропливає.
Як же зветься гарний край,
Де за ставом степ і гай
Пишно квітнуть, наче рай?* [4, с. 14].

У цій загадці згадуються символічні для українців образи шевченківської хати, вишневого садку, калини, степу, гаю тощо.

*У вінку зеленолистім,
У червоному намисті,
Видивляється у воду
На свою хорошу вроду* [4, с. 17].

Багатогранне зображення природи в цих творах надає читачеві емоційності, викликає почуття патріотизму й гордості за свою країну.

Отже, малі фольклорні жанри (прислів'я, приказки, примовки, загадки та ін.) є засобом відображення світосприйняття та ефективності національно-патріотичного виховання маленьких українців. Кожен із жанрів містить чітке функціональне призначення й орієнтацію на певні закономірності вікового розвитку.

Список використаної літератури

1. Войтович В. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 662 с.
2. Галайчук В. Рослинна символіка в народних піснях (на польових матеріалах з Київського Полісся). *Народознавчі зошити*. 1996. № 2. С.126.
3. Грицай М. С., Байко В. Г., Дунаєвська Л. Ф. Українська народно-поетична творчість. Київ : Вища шк., 1983. 357 с.
4. Дмитренко М. Українська фольклористика : історія, теорія, практика. Київ : Редакція часопису "Народознавство", 2001. 576 с.
5. Сандрович Т. С. Прислів'я як джерело народної мудрості. *Вісник психології і педагогіки*. Випуск 5. Київ, 2011. URL: <https://www.psyh.kiev.ua> (дата звернення: 20.11.2022 р.).